

Suomalaiset oikeustieteelliset seurat – mistä tullaan, minne mennään*

Käsittelen seuraavassa lyhyesti keskeisimpien suomalaisten oikeustieteellisten yhdistysten perustamista ja niiden toimintaperiaatteita. Historiallisen tarkastelun pohjalta on mahdollista esittää eräitä, mielestäni tärkeitä, yhdistysten tulevaa toimintaa pohtivia kysymyksiä. Tarkasteluani voidaan hyvällä syyllä pitää subjektiivisena, sillä olen toiminut muun muassa Lakimies-aikakauskirjan ja Oikeus-lehden päätoimittajana sekä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen (SLY) hallituksen jäsenenä. Lisäksi olen ollut pitkäaikainen jäsen useissa jäljempänä mainittavissa yhdistyksissä.¹

Yhdistyksistämme vanhin on Juridiska Föreningen i Finland, joka perustettiin vuonna 1862. Idea perustamisesta oli syntynyt nuorempien juristien parissa jo runsas viisi vuotta aikaisemmin. Yhdistyksen päätarkoituksena nähtiin maan – tuolloin vielä Venäjään kuuluneen Suomen suurruhtinaskunnan – oikeuskehityksen edistäminen.² Aluksi huomio kiinnittyi lainsäädännön uudistamistarpeisiin, mutta varsin pian tavoitteiksi tulivat yhtenäinen laintulkinta ja -käyttö. Kiinnostuksen kohteena oli näin ollen päivittäinen juridiikka, ja kun kotimaisia oikeuslähteitä ja -kirjallisuutta ei ollut, oli tarpeen tukea oikeuskirjallisuuden julkaisemista ja kääntämistä. Vuonna 1865 perustettiin yhdistyksen oma aikakauslehti JFT (Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland), joka ilmestyy edelleen. Pitkään sen tärkeä osa oli tuomioistuinratkaisuja koskeva liite. Helsingin lisäksi alettiin toimia myös muualla, maan hovioikeuskaupungeissa. Vuosikymmenien ajan ainoana Suomen lakimiesten siteenä toimineella yhdistyksellä oli myös monia yleisempiäkin hankkeita. Se muun muassa järjesti vuonna 1879 maan lakimiesten yleisen kokouksen, ajoi asianajajayhdistyksen perustamista sekä oli linkkinä muiden Pohjoismaiden lakimiehiin lähettämällä osallistujia Pohjoismaisiin lakimieskokouksiin (NJM).

Julkaisutoiminnan lisäksi yhdistyksen tärkeimmäksi toimintamuodoksi tulivat kokoukset, joissa käsiteltiin etukäteen sovittuja keskustelukysymyksiä (diskussionsfrågor). Tämä traditio on jatkunut näihin päiviin sakka. Alkuaikojen keskustelut – ja samalla JFT:n kirjoitukset – koskivat usein rikos- ja

* Professori emerita *Pia Letto-Vanamon* puheenvuoro Säätöalossa Helsingissä 14.3.2023 järjestetyssä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen 125-vuotisjuhlaseminaarissa Oikeustieteellisten seurojen rooli ja tehtävät tieteellisinä seuroina.

1. Näitä ovat Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys (OYY) ry, Suomen oikeusfilosofinen yhdistys SOFY ry ja Oikeuspoliittinen yhdistys – Rättspolitiska föreningen Demla ry. Lisäksi olen ollut oikeusvertailuun keskittyvän Kansainvälisen oikeustieteiden yhdistyksen Suomen osasto (KVOTY) ry:n puheenjohtajana. Tällä hetkellä olen sen hallituksen jäsen samoin kuin Pohjoismaisten lakimieskokousten (NJM) Suomen paikallisosaston hallituksen jäsen.
2. Perustamisesta ja historiasta ks. Juridiska Föreningen i Finland 1862–1912, JFT 1912, s. 501–570.

prosessioikeuden kysymyksiä. Näin ne osaltaan heijastivat yhdistyksen varhaisen puheenjohtajien, professorien *Karl Gustaf Ehrströmin* ja *Jaakko Forsmanin* kiinnostuksen kohteita.

Suomalainen Lakimiesyhdistyksen edeltäjä perustettiin maaliskuussa 1898.³ Kyseessä oli Suomenmielisten juristien klubi, jonka keskeisimpiä toimijoita olivat muun muassa nuorsuomalaisiin kuuluneet *K. J. Ståhlberg* ja *P. E. Svinhufvud*. Yhdistyksen perustamisen kantavana ajatuksena oli halu edistää suomen kielen asemaa, mikä ei ollut mahdollista pääosin ruotsiksi toimivan Juridiska Föreningenin avulla. Maassa tarvittiinkin kipeästi suomen kieltä taitavia virkamiehiä samoin kuin suomenkielistä säädösaineistoa, oikeuskirjallisuutta ja opetusta. Toiminnan painopisteeksi määriteltiin lainopillisen harrastuksen ja laintunteutumisen edistäminen. Tärkeimmiksi toimintamuodoiksi tulivat jo tuolloin esitelmät, keskustelut ja julkaiseminen.⁴

Yhdistyksen oma aikakauskirja, *Lakimies*, perustettiin viisi vuotta myöhemmin, vuonna 1903. Siitä toivottiin käytännöllistä lehteä – vastapainoa liian teoreettisena pidetylle JFT:lle. Toisin kuitenkin kävi, ja myös siitä tuli pian ennen muuta tuolloin vielä harvalukuisen professorikunnan julkaisukanava. Aikakauskirjan ensimmäinen päätoimittaja, rikosoikeuden ja oikeushistorian professori *Allan Serlachius-Särkilähti*, joka oli myös senaattori ja oikeusneuvos, toimi päätoimittajana kahteen otteeseen, yhteensä 28 vuoden ajan. Vähitellen *Lakimies*-aikakauskirjasta kehittyi monipuolinen tieteellinen julkaisu, mitä vahvisti kirjoitusten vertaisarvioinnin aloittaminen 1990-luvun lopulla.⁵

Vuonna 1940 – nyt Suomalainen Lakimiesyhdistys – määriteltiin suomalaisen lakimiesten yhdyssiteeksi, jonka tehtäviin lisättiin lainopillisen tutkimuksen edistäminen samoin kuin suomalaisen lainopin tunnetuksi tekeminen ulkomailla. Vuonna 1969 sana ”lainopillinen” muuttui ”oikeustieteelliseksi” ja niin sanottujen asiantuntijajäsenten (muiden kuin juristitutkinnon suorittaneiden) ottaminen yhdistykseen tehtiin mahdolliseksi. Yhdistyksestä tuli melko nopeasti maan suurin oikeustieteellinen yhdistys, jolla oli myös useita paikallisosastoja. Jäsenmäärä oli enimmillään yli 4 000. Yhdistyksen suhteellinen jäsenmäärä alkoi kuitenkin 1970-luvulla laskea muun muassa useiden erityisalojen yhdistysten perustamisen vuoksi. Historiansa alkukymmeninä yhdistyksellä oli myös useita

3. Varsinaisena yhdistyksenä SLY perustettiin vuonna 1906. Perustamisesta ks. Antti Suviranta, *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen sata vuotta*, s. 196–244 teoksessa *Suomen oikeuskulttuurin suuri linja. Suomalainen Lakimiesyhdistys 100 vuotta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1998*.
4. Yhdistyksen suurprojekteista, kuten *Encyclopaedia Iuridica Fennica*, ks. Suviranta 1998. Yhdistyksen kustannustoiminnasta tarkemmin ks. Raimo Lahti, *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen kustannustoiminta 70-vuotias. Lakimies 6/2004*, s. 1173–1188.
5. Lehden historiasta ks. Suviranta 1998 ja Pia Letto-Vanamo, *Muutosten ja perinteen Lakimies-lehti. Lakimies 7–8/2002*, s. 1071–1087.

yleisempiä tehtäviä. Se oli muun muassa vuonna 1944 Juridiska Föreningenin kanssa perustamassa Suomen Lakimiesliittoa.⁶

Vaikka Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ei ole oikeustieteellinen yhdistys sanan varsinaisessa merkityksessä, on se mielestäni syytä mainita vähintäänkin Oikeus-lehden toisena kustantajana. Tieteellisten seurain valtuuskunnan ylläpitämä Julkaisufoorumi (JUFO) on määritellyt lehden tieteelliseksi aikakausjulkaisuksi, ja se on Lakimies-aikakauskirjan lisäksi ainoa 2-tasolle luokiteltu kotimainen oikeustieteellinen aikakausjulkaisu. Demlan, vuoteen 2002 Demokraattiset Lakimiehet, perustivat vuonna 1954 Ihmisoikeussäätiön oikeusapua antaneen toimiston lakimiehet muutaman muun juristin kanssa. Tärkeimpänä ajatuksena oli liittyminen kansainväliseen demokraattisten lakimiesten kattojärjestöön (International Association of Democratic Lawyers, IADL), jonka olivat perustaneet Nürnbergin oikeudenkäynnin ranskalaiset, englantilaiset ja neuvostoliittolaiset tuomarit.⁷

Verraten pieni yhdistys kasvoi ja sai oikeuspoliittista näkyvyyttä 1970-luvun alussa. Aikaa leimasivat oikeuslaitoksen uudistamista koskenut keskustelu – siihen liittyi muun muassa tasavallan presidentin *Urho Kekkosen* laajaa huomiota herättänyt 70-vuotispäivähaastattelu Lakimies-aikakauskirjassa – ja oikeustieteellisten opintojen uudistaminen. Lakimiesliiton oikeuspolitiikan vastavoimaksi katsottiin tarvittavan laajapohjainen, demokraattinen lakimiesjärjestö. Nyt jäseniksi liittyi poliittista keskustaa ja vasemmistoa edustavia tai kannattavia juristeja.⁸ Jäseniksi otettiin myös yhteiskuntatieteilijöitä ja opiskelijoita. Samalla yhdistyksen keskeisimmiksi toimijoiksi tulivat lainvalmisteluun osallistuvat virkamiehet ja nuoremmat tutkijat, joista sittemmin tuli yliopistojen professoreita. Vuosina 1971–1972 puheenjohtajana toimi vankeinhoitolaitoksen ylijohdaja K. J. *Lång*, joka oli samaan aikaan maan oikeusministeri.

Vuonna 1970 perustettiin Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys (OYY), jonka keskeisimpänä tavoitteena oli kriminologian ja oikeussosiologian aseman vahvistaminen. Sen ensimmäinen puheenjohtaja oli nuori rikosoikeuden tutkija, sittemmin pitkäaikainen rikosoikeuden professori *Raimo Lahti*. Yhdistyksestä tuli kaksi vuotta myöhemmin perustetun Oikeus-lehden toinen kustantaja. Lehden tavoitteiksi määriteltiin oikeuslaitosuudistuksen edistämisen lisäksi lainkäytön kriittinen seuraaminen. Oikeustieteelliseen tutkimukseen liittyi puolestaan tavoite empiirisen oikeustutkimuksen edistämisestä, mikä näkyi lehdessä myös

6. Tästä aiheutui eroja yhdistyksestä, kunnes päätettiin, etteivät yhdistyksen jäsenet ole automaattisesti liiton jäseniä.
7. Demlan historiasta ks. Paavo Nikula, Suomen demokraattiset lakimiehet 25 vuotta. Oikeus 1980, s. 24–30 ja Markku Fredman, Demla r.y. – vähän yli 50 vuotta. Oikeus 4/2005, s. 436–455. 1990-luvun puolenvälin jälkeen Demla ei ole ollut mukana IADL:n toiminnassa.
8. 1980-luvun lopulle saakka yhdistyksen hallitus valittiin kolmikantaperiaatteen pohjalta. Sittemmin yhdistys on määritellyt itsensä puolueisiin sitoutumattomaksi oikeuspoliittiseksi yhdistykseksi.

tänään. Oikeus-lehden ensimmäinen päätoimittaja oli professori *Aulis Aarnio*, jota seurasivat *Antero Jyränki* ja *Lars D. Eriksson*.

Edellä puheena olleiden yleisyhdistysten lisäksi on syytä lyhyesti käsitellä Suomen oikeusfilosofisen yhdistyksen (SOFY) historiaa. Kiinnostus oikeusfilosofiaan ja oikeusteoriaan on yhdistänyt suomalaisia oikeustieteilijöitä oikeudenalarajat ylittäen ja samalla leimannut yleisemminkin suomalaista oikeustiedettä. Vuonna 1979 perustetun SOFY:n eräänlaisena edeltäjänä voitaneen pitää 1950-luvulla toiminutta *Theoria Iuris* -yhteisöä, *Otto Brusiinin* perustamaa yksityistä rekisteröimätöntä yhdistystä tai kerhoa.⁹ Sen toimintaan osallistuivat Brusiinin lisäksi muun muassa *Osvi Lahtinen*, *Simo Zitting* ja *Kaarle Makkonen*. Myös muut kuin varsinaiset oikeusteoreetikot, kuten *Jan Magnus Jansson*, *Kauko Sipponen* ja *Berndt Godenhielm*, kävivät yhdistyksen tilaisuuksissa. *Theoria Iuriks*en tärkeimpänä tehtävänä oli jo nimensä mukaisesti oikeusteorian harrastus.

Tämän päivän näkökulmasta kiinnostavinta sen toiminnassa oli poikkeuksellisen laaja kansainvälisyys. Yhteisöllä oli muun muassa Saksasta, Belgiasta, Italiasta, Espanjasta, Argentiinasta ja Pohjoismaista ulkomaisia kirjeenvaihtajajäseniä, joiden lähettämiä tervehdyksiä, katsauksia ja kirjallisuutta käsiteltiin istunnoissa – ja lainattiin edelleen jäsenille. Vuonna 1953 yksi aikamme merkittävimmistä oikeustieteilijöistä *Hans Kelsen* otettiin yhdistyksen (historian ainoaksi) kunniajäseneksi. *Theoria Iuris* oli myös suomalaisten tutkijoiden linkki Kansainväliseen oikeus- ja yhteiskuntafilosofian yhdistykseen (Internationale Verein für Rechts- und Sozialphilosophie, IVR).

1970-luvulla oikeusteorian harrastus ja osin myös kansainvälinen yhteistyö keskittyivät ennen muuta *Aulis Aarnion* ja hänen oppilaidensa niin sanottuun Aarnion piiriin.¹⁰ Sen istunnoissa muun muassa perehdyttiin oikeusteorian klassikoihin ja käsiteltiin sen jäsenten vireillä olevia (väitöskirja)tutkimuksia. SOFY perustettiin vuonna 1979, jolloin Aarniosta tuli sen ensimmäinen puheenjohtaja. Samalla SOFY:stä tuli IVR:n Suomen-osasto, jonka jäsenet olivat aktiivisesti järjestämässä vuonna 1985 pidettyä yhdistyksen maailmankonferenssia, jossa Aarniosta tuli IVR:n presidentti. Alusta alkaen SOFY:n jäsenenä on ollut muitakin kuin oikeustieteilijöitä. Sen keskeistä toimintaa ovat luennot ja esitelmät, joiden pohjalta ovat muun muassa syntyneet kokoomateokset *Filosofien oikeus 1* ja *2*.¹¹

Jos tarkastellaan oikeustieteellistä yhdistystoimintaa muissa Pohjoismaissa, ero Suomeen on hätkähdyttävä. Tanskassa ei ole lainkaan juristien yhteistä tie-

9. Urpo Kangas, *Theoria Iuris* -kerhon jälkeenjääneet paperit, s. 57–74 teoksessa Urpo Kangas – Kaarlo Tuori (toim.), *Liber Amicorum Carolo Makkonen Deditus*. Kaarlo Tuori – Urpo Kangas 1986.

10. Urpo Kangas, Oikeusteoriapiiri hengen akatemiana. Oikeustiede – Jurisprudentia XXX 1997: Juhlajulkaisu Aulis Aarnio 1937 – 14/5 – 1997, s. 125–151. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1997.

11. Jarkko Tontti – Kaisa Mäkelä – Heta Gylling (toim.), *Filosofien oikeus 1*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2001 ja Jarkko Tontti – Kaisa Mäkelä (toim.), *Filosofien oikeus 2*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2001.

teellistä yhdistystä. Monien tuntema DJØF on juristien ja ekonomistien ammattillinen järjestö, joka julkaisee lehteä Juristen ja juridista kirjallisuutta. Vuonna 1867 perustetulla ja edelleen laajasti leviävällä aikakausjulkaisulla Ugeskrift for Retsvæsen on kaupallinen kustantaja – ja vuosikymmenestä toiseen sama päätoimittaja. Sen tärkein osa on korkeimman oikeuden ja muiden tuomioistuinten ratkaisuja sisältävä domssamlingen. Ajankohtaisia kysymyksiä koskevia keskusteluja järjestää Kööpenhaminassa Juridisk Forening, jolla on noin 300 lähinnä akateemista jäsentä. Ruotsissa tilanne on paljolti samankaltainen: Jusek on juristien ammattijärjestö. Tärkeintä aikakauslehteä Svensk Juristtidning (SvJT) julkaisee sille määrääjain valittava toimitus, jossa on käytännön juristeja ja yliopistotutkijoita. Lisäksi Tukholman yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta julkaisee vuosikirjaa Scandinavian Studies in Law. Norjassakaan ei ole yleistä oikeustieteellistä yhdistystä. Aikakausjulkaisu Lov og rett perustettiin 1960-luvulla. Tosin norjalaiset ovat olleet päävastuussa jo 1880-luvulla perustetun pohjoismaisen aikakauskirjan Tidsskrift for Rettsvitenskap julkaisemisesta.¹²

Eroa on liian helppoa selittää yleisellä yhdistystoimintaa suosivalla kulttuurillamme, vaikka koko Suomen historian ajan kansa onkin ollut ”liikkeessä” yhdistysten kautta¹³ – onpa sitten kysymys ollut kielestä taikka lainsäädännön tai oikeudellisten instituutioiden uudistamisesta. Tarkasteltaessa lähemmin edellä mainittujen kotimaisten yhdistysten toimintaa ja varsinkin niiden julkaisuja on helppo havaita suomalaisen oikeustieteen ja oikeustieteellisen koulutuksen kiinnostus teoreettisiin kysymyksiin: oikeustieteen systematiikkaan ja oikeuslähddeoppiin. Samalla niissä heijastuu käsitys oikeustieteen aktiivisesta roolista – sen kriittisestä potentiaalista oikeusjärjestelmän kehityksessä.¹⁴ Näin alan yhdistykset tarjoavat mahdollisuuden oikeustieteen harjoittajien ja käytännön juristien yhteisille keskusteluille ja muille aktiviteeteille.

Kun tämä on todettu, on oikeustieteellisen yhdistystoiminnan tulevaisuudesta käytävän keskustelun avaukseksi syytä kysyä, 1) onko meillä tässä ajassa jotain sellaista, temaattisesti, oikeus- ja tiedepoliittisesti, joka haastaa yhdistyksiä (uudenlaiseen) toimintaan; 2) ovatko perinteiset toimintamuodot, alustukset, keskustelut ja julkaiseminen, edelleen tarpeellisia ja riittäviä; 3) tarvitaanko yhdistyksiä jäsenistön tai suomalaisen oikeustieteen kansainvälistymisen edis-

12. Ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä näkyy myös tiedeakatemioiden toiminnassa. Muissa maissa juristeja on jäsenenä kolmesta kahdeksaan, mutta jäseniä Suomessa on noin 50. Tämä tuskin heijastaa ainakaan merkittävää eroa oikeustutkimuksen laadussa, vaan ennemminkin jäsenten valintatapaa. Muissa maissa tiedeakatemioiden harvat juristijäsenet ovat kansainvälisesti tunnustettuja tutkijoita. Meillä jäsenenä on esimerkiksi suuri joukko vain kotimaassa profiloituneita yksityisoikeuden tutkijoita, kuten Heikki Halila, Mika Hemmo, Petri Kuoppamäki, Janne Kaisto ja Tapani Lohi.

13. Yhdistyksistä Suomen historiassa ks. Risto Alapuro – Ilkka Liikanen – Kerstin Smeds – Henrik Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä 1987.

14. Ks. tästä lisää esim. Pia Letto-Vanamo, *Rättsvetenskap och framsteg – de allmänna lärorna som verktyg för de finska juristerna*. JFT 3–4/2009, s. 400–410.

tämiseen; 4) keiden yhdistyksistä tätä nykyä on kyse; 5) onko (riittävästi) yksilöitä, jotka haluavat vastata ja kykenevät vastaamaan niiden toiminnasta ja kehittamisestä.

Ensimmäistä kysymystäni lähestyttäessä voidaan katsoa edellä mainittujen yhdistysten maaliskuussa 2023 pidettyjen vuosi- tai muiden kokousten teemoja. Tällöin havaitaan, että ne heijastavat aikamme yleisimpiä keskusteluteemoja, kuten ympäristökriisiä ja oikeusturvan saatavuutta, ja sisältävät pohdintoja oikeusjärjestelmän ja oikeustieteellisen tutkimuksen perusteista. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen teemana oli nimittäin luontokato, Juridiska Föreningenin ympäristölupajärjestelmä, Demlan rikosprosessin kriisi, SOFY:n rikosoikeusfilosofia ja OYY:n *Santhu Raitasuon* väitöskirja verokonsulttien vallasta vero-oikeudessa. Lisäksi Suomen ympäristöoikeustieteen seurassa (SYS) käsiteltiin EU:n ennallistamisasetusta.

Jos sitten pohditaan, keiden yhdistyksistä on kyse, nähdään melko suuri muutos entiseen. Pitkään oikeustieteen alan yhdistykset olivat ennen muuta helsinkiläisten miesten ja professorien yhdistyksiä¹⁵ – sama koskee niiden aikakausjulkaisuja, joskin Oikeus-lehden päätoimittajissa on ollut runsaasti nuorempia ja myös naistutkijoita. Tänäään (maaliskuu 2023) Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen puheenjohtaja on professori *Janne Salminen* (TY), Juridiska Föreningenin OTT *Viveca Still* (lainsäädäntöneuvos, VM), OYY:n OTT *Anna Hurmerinta-Haarpää* (yliopistonlehtori, LY), Demlan OTM *Juha Aalto* (väitöskirjatutkija, TY) ja SOFY:n FT *Maija Aalto-Heinilä* (yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, UEF). Erityisalojen yhdistyksistä ja seuroista voidaan mainita, että SYS:n puheenjohtaja on professori *Antti Belinskin* (UEF), Eurooppaoikeuden yhdistyksen puheenjohtaja professori *Juha Raitio* (HY) ja Kansainvälisen oikeustieteiden yhdistyksen Suomen-osaston (KVOTY) professori *Jaakko Husa* (HY).

Yhdistysten ja seurojen johdossa tapahtuneet muutokset ovat paljolti samankaltaisia kuin oikeustieteellisten aikakausjulkaisujen kirjoittajakunnassa. Yhä useammin kirjoittajat ovat nuorempia, vasta etabloitumassa olevia tutkijoita.¹⁶ Samalla suhteellisesti pienentyneessä varttuneempien kirjoittajien joukossa ovat jo vuosikymmeniä olleet samat nimet, kuten professorit *Juha Karhu*, *Kaarlo Tuori* ja *Thomas Wilhelmsson*.¹⁷ Myös yhdistysten historia paljastaa kourallisen aktiivisia yksilöitä, kuten edellä useammassa kohdassa mainitun Aulis Aarnion,

15. Esimerkiksi Suomalaisella Lakimiesyhdistyksellä on ollut kaksi naista puheenjohtajana, Leena Kartio ja Jaana Norio, sekä neljä Lakimies-aikakauskirjan päätoimittajana: Pirkko-Liisa Haarmann, Pia Letto-Vanamo, Tuula Linna ja Eva Tammi-Salminen. Inkeri Anttila osallistui Theoria Iuris -kerhon yhteen istuntoon. Aarnion piirissä ei ollut yhtään naistutkijaa.

16. Tästä laajemmin ks. Letto-Vanamo 2003 ja Pia Letto-Vanamo, Kansainvälistyvä oikeustutkimus? Lakimies 7–8/2014, s. 1–16.

17. Karhu ja Tuori – Aulis Aarnion lisäksi – olivat keskeisessä asemassa joko kirjoittajina tai usein viitattuina tutkijoina myös Lakimies-aikakauskirjan vuoden 2022 teemanumerossa Oikeustieteen itseymmärrys.

SYS:n ja KVOTY:n puheenjohtajana vuosikymmeniä toimineen professori *Erkki Hollon*, OYY:n ensimmäisen puheenjohtajan ja Lakimies-aikakauskirjan pitkäaikaisen päätoimittajan Raimo Lahden ja 2000-luvun alussa OYY:n ja SOFY:n puheenjohtajana toimineen professori *Kimmo Nuotion*.

Minulla on vastaus vain kolmanteen kysymykseen: kansainvälistyminen on tätä nykyä mahdollista ja välttämätöntä muutoin(kin) kuin yhdistysten ja seurojen avulla. Muihin kysymyksiin toivon nyt alkavassa keskustelussa löydettävän vastauksia.

Pia Letto-Vanamo